

Sexuality and Sexual Education

Cinsellik ve Cinsel Eğitim

Turkish Journal of Family
Medicine & Primary Care
2015;9 (2):54-58.
doi: 10.5455/tjfmpe.175393

**Aydan Aksöyek
Taner Canatar**

Başkent Üniversitesi Aile
Hekimliği AD, Adana.
Aile Hekimliği Uzmanı, Adana.

Corresponding author:
Aydan Aksöyek
Baskent Üniversitesi Aile
Hekimliği ABD Adana
E-mail: aydanunsal@hotmail.com
Received : December 24, 2014
Accepted : March 16, 2015

ABSTRACT

We are such kind of a society that considers sexuality still as disgraceful, forbidden and sinful which is in fact defined as an important component of an individual's personality and self distinctiveness. Just for this reason, even its history has initiated with the history of human beings, sexuality is still a subject which is denied and avoided to be discussed by most parents and teachers. Under these circumstances, sexuality remains to be a subject which is the least talked and written upon and most thought and worried. The most important reason for this is misuse of sex instead of sexual education. In this article which defines sexuality and sexual education, it is aimed to improve the mindfulness about sexuality and to create innovation in regards to the mode of thoughts previously acquired on the importance of sexual education.

Key Words: Sexuality, sexual education, sexual improvement

ÖZET

Bireyin kişiliğinin ve kendine özgünlüğünün önemli bir parçası olarak tanımlanan cinselliği, halen ayıp, yasak ve günah olarak gören ve bu konuda genellikle kendimizi ifade etmekte güçlük çeken bir toplumuz. Tam da bu nedenle, tarihi insanlığın tarihi ile beraber başlayan cinsellik, birçok anne babanın, hatta öğretmenlerin bile yok saymayı tercih ettiği ve konuşmaktan kaçındığı bir konudur. Bu koşullar altında cinsellik, üzerinde en az konuşulan ve yazılan ancak, en çok düşünülen ve endişe duyulan bir konu olarak kalmıştır. Bunun en önemli nedeni ise cinsel eğitimin seks eğitimi ile karıştırılmış olmasıdır. Cinselliği ve cinsel eğitimi anlatan bu yazıyla, cinselliğe ait farkındalıkta gelişim ve cinsel eğitimin önemi hakkında sahip olunan düşünce biçiminde değişim yaratılması amaçlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Cinsellik, cinsel eğitim, cinsel gelişim

GİRİŞ

Doğumdan ölüme tüm yaşam boyunca temel bir içgüdü olarak yaşanan cinsellik; biyolojik, psikolojik, sosyal, kültürel, geleneksel, ahlâki, dini, antropolojik, politik ve ekonomik boyutları olan karmaşık bir bütündür.¹ Cinsellik her insanın kişiliğinin ayrılmaz bir parçasıdır ve birey ile sosyal yapılar arasındaki etkileşim aracılığıyla oluşur. Cinselliğin tam gelişiminin bireysel, kişilerarası ve toplumsal mutluluk/iyilik için temel gereklerden biri olduğu belirtilmektedir.² Dünya Sağlık Örgütüne (DSÖ) göre ise cinsellik; fiziksel, duygusal, entelektüel ve sosyal yönlerin kişiliği, iletişimi ve aşkı zenginleştirici etkilerinin bileşiminden oluşur. Cinsel bir varlık olarak insanın sadece bedensel değil; duygusal, düşünsel ve toplumsal bütünlüğü sağlayan, kişilik gelişimi, iletişim ve sevginin paylaşımını olumlu yönde zenginleştiren ve artıran sağlıklılık halidir.^{1,3-6}

Cinsellik, temelde duyuya dayalı bir deneyimdir ve bireyin kişiliği ile kendine özgülüğünü oluşturan önemli bir parçası olup yalnızca cinsel organları değil, tüm bedeni ve aklı içerir. Cinsel dürtüler doğuştan var olmakla birlikte, cinselliğe ilişkin düşünceleri ve tutumu içinde yaşanan toplumun değer yargıları ile kişisel yaşantıların belirlediği bilinmektedir. Cinsellik konusunda “doğru bilgi” edinme olanakları çok sınırlı iken, “yanlış bilgi” içeren mesajlar hemen her yerden, öykülerden, filmlerden, medyadan, pornografik ürünlerden, hatta çeşitli alanlardaki profesyonel kişilerden sürekli olarak alınabilir. Bütün bu yanlış bilgi ve inanışların, sağlıklı bir cinsel yaşam kurmanın ve doyumlu bir cinsellik yaşamının önündeki en büyük engel olduğu söylenebilir.⁷

Cinsel eğitim denince akla çoğunlukla ilk olarak üreme ve buna bağlı olarak da cinsel ilişki kavramlarının geldiğini bilinmektedir. Yirminci yüzyıla kadar cinsel eğitimle ilgili çalışmalar çok sınırlı sayıda kalmıştır. On dokuzuncu yüzyıl sonlarına doğru Darwin “Türlerin Gelişimi” ve daha sonra Freud “Cinsellik” teorisiyle insan davranışlarının kaynağı olarak cinsel etmenlerin önemini ortaya koymada öncülük etmiştir. Freud çocuğun cinselliği kavramını ve sergilenen cinsel davranışları bir bütün olarak görmüştür. Yirminci yüzyılda ise Freud’a ek olarak Alfred Kinsey, Masters ve Johnson’ın bu alanda önemli çalışmaları olmuş; gençlerle ve yetişkinlerle cinsel konularda gözlemsel çalışmalar yapmışlar ve cinselliğin psikolojisi ile ilgilenmişlerdir. Günümüzde erken yaşlardaki cinsel eğitimin, yetişkinlikte daha sağlıklı bir cinsel yaşamın oluşmasına katkıda bulunacağı araştırmacılar tarafından kabul edilmektedir.⁸

CİNSELLİK VE KAVRAMLAR^{2,6,9,10}

Cinselliği karşılıklı saygıya dayalı, mutlu ve güvenli ilişkiler ağında yaşama, bireyleri zenginleştirir. Herkesin cinsel bilgilere ulaşma ve cinsel ilişkiyi zevk için ya da üreme amacıyla yaşama hakkı vardır.

Cinsiyet (sex): Cinsiyet, kişiyi kadın ya da erkek yapan anatomik, fiziksel ve genetik biyolojik özelliklerle şekillenir. Cinsiyetlerin üremede rolleri farklıdır. Ayrıca cinslerin üreme organları farklıdır ve işlevleri birbirini tamamlayıcıdır. Seks kelimesi, toplumda kimi zaman, cinsel birleşmeyi de içeren bir cinsel etkinlik anlamında da kullanılır.

Toplumsal cinsiyet (gender): Biyolojik cinsiyetin aksine, toplumsal cinsiyet farklılığı, gelenekler ve göreneklerle şekillenmekte ve zaman içinde değişebilmektedir. Pek çok toplumda kadın ve erkek farklı bireyler olarak görülmekte ve her birinin kendine ait olanakları, rolleri ve sorumlulukları olduğu kabul edilmektedir. Toplumsal cinsiyet, bir bireyin ya da toplumun kadını ya da erkeği tanımlama şeklidir. Toplumsal cinsiyet rolleri kadın ve erkek için tanımlanmış o toplumda onaylanmış tutumlar, davranışlar, beklentiler ve sorumluluklardır. Toplumsal cinsiyet kimliği ise bireylerin kadın ve erkek olmakla sahip olduğu kişisel ve özel kimliktir.

Cinsel Yönelim: Kişinin düşünce, duygu ve davranışsal olarak cinsel çekim duyduğu cinsiyete göre, aşağıda gruplandığı gibi, tanımlanan bir özelliktir.

Heteroseksüel: Kişinin karşı cinsiyetten olanlara cinsel ilgi duyması.

Homoseksüel (eşcinsel): Kişinin kendi cinsiyetinden olanlara cinsel ilgi duyması; günümüzde homoseksüel kelimesi yerine erkek eşcinseller için gey, kadın eşcinseller için lezbiyen terimleri de kullanılmaktadır.

Biseksüel: Kişinin her iki cinsiyetten olanlara cinsel ilgi duyması.

Travesti: Karşı cinsiyete özgü davranış ve giyimi sürdürmekten zevk alma.

Transseksüel: Cinsiyetini değiştirmesi gerektiğine, ruhsal ve bedensel olarak diğer cinsiyete sahip olması gerektiğine inanma.

Cinsel Sağlık: Bir kişinin cinsel yaşamını bir zorlama olmadan, mutlu olarak ve zarar görmeden sürdürebilmesidir. Cinsel sağlık DSÖ’ye göre, cinselliğin fiziksel, duygusal, entelektüel ve sosyal yönlerinin kişiliği, iletişimi ve aşkı zenginleştirici etkilerinin bileşiminden oluşur. Herkesin cinsel bilgilere ulaşma ve cinsel ilişkiyi zevk için ya da üreme amacıyla yaşama hakkı vardır. Cinsel bir varlık olarak insanın sadece bedensel değil; duygusal, düşünsel ve toplumsal bütünlüğünü sağlayan, kişilik gelişimi, iletişim ve sevginin paylaşımını olumlu yönde zenginleştiren ve artıran sağlıklılık halidir. Özgür seçimlere dayalı cinsel yakınlıklar cinsel sağlık için ön koşuldur.

Üreme Sağlığı: Kahire'de 1994 yılında düzenlenen Birleşmiş Milletler Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansında dünya nüfusunda cinsellik ve üreme ile ilgili sağlık sorunlarının neden olduğu ölümler, sakatlıklar, hastalıklar, rahatsızlıklar ve mutsuzlukların boyutu tartışılarak DSÖ tarafından geliştirilen "Üreme Sağlığı" kavramı tanımlanmış ve kadın, erkek, genç, yaşlı, tüm bireyler için temel bir hak olarak onaylanmıştır. Cinsel sağlık ve üreme sağlığı yaklaşımı, bireylerin gereksinimleri, bedenleri, üreme davranışları ve cinsellikleri hakkında farkındalıklarını artırmayı içermektedir.

Cinsel Haklar: Cinsel haklar özgürlüğe, onura ve her bir insanın eşitliğine dayalı evrensel insan haklarıdır. Sağlık temel insan haklarından biri olduğuna göre cinsel sağlık da temel bir insan hakkı olmalıdır. Dünya Cinsel Sağlık Birliğinin Cinsel Haklar Bildirgesi tablo 1'de gösterilmiştir.

CİNSEL MİTLER VE EĞİTİM

Erkek ve kadınlardaki abartılı ya da yanlış cinsel inanışların (mitlerin), cinsel işlev bozukluklarının oluşumunda ve sürmesindeki rolü bugün kesin olarak bilinmektedir. Cinsel bilgisizlik ya da yanlış bilgilendirme, hatalı bilişsel şemaların oluşumuna yol açar; bunlar ise aşırı kaygı, suçluluk duyguları, gerçekçi olmayan beklentiler ya da başaramama korkusu gibi nedenlerle cinsel işlev bozukluklarının ortaya çıkmasında ve sürmesinde etken olurlar. Yanlış bilgilendirme en sık karşılaşılan şekli olan cinsel mitler, cinselliğin özgürce yaşanmasını sınırlayan kalıp yargılardır. Cinsel eğitim, yalnızca danışan bireylerdeki mitleri ve ön yargıları ortaya çıkarmakla kalmaz ayrıca, eğitici/tedavi edici konumunda olan profesyonellerin kendi düşünce ve inançlarını gözden geçirmelerini de sağlayabilir.

Böyle bir eğitim cinsel konuların daha rahat konuşulmasını sağlayarak onu bir tabu olmaktan da çıkarabilir. Ancak, bilgi eksikliğini yalnızca halk düzeyinde görmek yanlış olur. Çeşitli tıp disiplinlerinde çalışan hekimler ve özellikle tıp öğrencilerinin de cinsel eğitim programları içine alınmaları gerekmektedir.^{11,12} Ford ve ark. da benzer şekilde makalelerinde Amerika Birleşik Devletlerindeki sağlık profesyonelleri için üniversite düzeyinde, uzmanlık eğitiminde ve klinisyenler için pratik çalışmalar şeklinde tanımladıkları üç aşamalı bir cinsel sağlık eğitim planı önermektedirler.¹³

Cinsellikle ilgili akademik bilgilerin eksikliği, ülkemizdeki bireylerin ve toplumun cinselliği genellikle üreme işi ve organlarıyla ilgili biyolojik bir eylem olarak dar bir odaktan görmelerine ve cinsel eğitimden korkmalarına neden olmaktadır. Eğitim sanıldığı gibi, gençleri yanlış cinsel ilişkilere özendirici değil, tam tersine daha sorumlu ve doğru davranışlara yönlendirici bir rol oynayacaktır. Cinsel eğitim; bireyin fiziksel, duygusal ve cinsel gelişimini anlaması, olumlu bir kişilik kavramı geliştirmesi, insan cinselliğine,

başkalarının haklarına, görüş ve davranışlarına saygılı bir bakış açısı edinmesi ve olumlu davranış biçimi, değer yargıları geliştirmesi eğitimidir¹⁴. Dünya Sağlık Örgütü'ne göre cinsel eğitim programında cinsel sağlık kavramının içerdiği temel yapılar yer almalıdır. Genel olarak bir cinsel eğitim programının içermesi gereken temel noktalar tablo 2'de özetlenmiştir.¹⁵

Cinsellik eğitimi, bilgi edinme, tutum ve inanç biçimi, içtenlik, ilişki ve kimlik değerlerinin etkisi ile yaşam boyu süren bir eğitimidir. Bu eğitim; cinsel gelişim, üreme sağlığı, kişilerarası ilişkiler, sevgi, içtenlik, beden imgesi ve cinsiyet rollerini kapsar. Cinsel eğitim, cinselliğin biyolojik, sosyo-kültürel, psikolojik ve tinsel boyutlarını ele almaktadır.⁶ İnsan doğduğu günden ölene kadar cinselliği olan bir varlıktır ve sağlıklı bir cinsel yaşamın sürdürülmesi için her yaşta eğitime ve bilgileneceye gereksinimi vardır. Cinsel bilgilendirme için en önemli dönem 0-6 yaş dönemidir. Çünkü bu yaşlarda edinilen bilgiler, erişkin yaşa gelindiğinde cinsel tutum ve davranışların sağlıklı olması açısından belirleyicidir.¹⁶

Çocuğun cinsel kimliği anne ve babasının beklentisi ile oluşmaya başlar. Anne babalarının birbirlerini sevdiklerini ve ayrılamaya niyetlerinin olmadığını gören çocuklar kendi cinsiyet özelliklerini benimseyerek onlar gibi olmaya başlarlar. Oysa yapılan çalışmalar, çocukların cinsellikle ilgili bilgileri en çok ailelerinden almak istediklerini ancak bunu en az düzeyde gerçekleştirebildiklerini göstermektedir. Amerikan Pediatri Akademisi (American Academy of Pediatrics) ergenlik öncesinde çocukların;

- Cinsel organların isim ve işlevlerini
- Ergenlikte neler olduğunu
- Adet döngüsünü
- Cinsel ilişki ve gebeliğin nasıl oluştuğunu
- Gebelik önleme yöntemlerini
- Eşcinsel ilişkinin ne olduğunu
- Mastürbasyonu
- Cinsel yolla bulaşan hastalıkları
- Cinselliğe ilişkin beklenti ve değerleri bilmesi gerektiğini belirtmektedir.¹⁷

Cinsel eğitim, toplumun genel cinsel sağlığı korumak, çocuklar ve ergenlerin erişkin yaşama sağlıklı bir geçiş yapabilmelerini kolaylaştırmak nedeniyle, her geçen gün daha da önem kazanmaktadır. SIECUS'a (Sex Information and Education Council of United States) göre cinsel eğitim; "kimlik, ilişkiler ve mahremiyet hakkında yaşam boyu süren bir bilgi edinme; değer, tutum ve inanç oluşturma süreci"dir.¹⁸ Küçük yaşlardan başlayarak kapsamlı bir cinsel eğitim alan çocuklarda ve gençlerde şu özelliklerin geliştiği belirtilmektedir:

- *Kendilerinde meydana gelen fiziksel ve duygusal gelişimleri anlama ve kabullenme,
- *Bedeni hakkında pozitif duygular taşıma,
- *Bireysel farklılıkları kabullenme,

*Şu andaki ve gelecekte yaşamlarında cinsel davranışlarıyla ilgili bilinçli ve sorumlu kararlar alabilme,
*Kadın ya da erkek olarak kendi cinsiyeti hakkında olumlu duygular taşıma,

Tablo 1. Dünya Cinsel Sağlık Birliği'nin Cinsel Haklar Bildirgesi²

*Cinsellik her insanın kişiliğinin ayrılmaz bir parçasıdır. Cinselliğin tam olarak gelişimi temas, mahremiyet, duygusal ifade, zevk, şefkat, aşk gibi temel insan ihtiyaçlarının doyumuna bağlıdır.

*Cinsellik birey ile sosyal yapılar arasındaki etkileşim aracılığıyla oluşur. Cinselliğin tam gelişimi bireysel, kişilerarası ve toplumsal mutluluk/iyilik için temel gereklerden biridir.

*Cinsel haklar özgürlüğe, onura ve her bir insanın eşitliğine dayalı evrensel insan haklarıdır. Sağlık ana insan haklarından biri olduğuna göre cinsel sağlık da temel bir insan hakkı olmalıdır.

*Bireylerin ve toplumların cinsel sağlıklarının gelişiminin temini için aşağıdaki cinsel haklar tanınmalı, teşvik edilmeli, saygı gösterilmeli ve toplumlar tarafından savunulmalıdır. Cinsel sağlık bu cinsel hakların tanındığı, saygı duyulduğu ve uygulandığı ortamlarda mümkündür.

- 1) Cinsel özgürlük hakkı. Cinsel özgürlük bireylerin tüm cinsel potansiyellerini ifade etmelerine olanak verir. Ancak her çeşit cinsel zorlama, istismar ve taciz yaşamın her anı ve durumunda bu özgürlüğün dışındadır.
- 2) Cinsel otonomi, cinsel bütünlük ve vücudunun güvenliği hakkı. Bu hak kişinin kendi kişisel ve sosyal etiği çerçevesinde kendi cinsel hayatıyla ilgili kendi kendine karar verebilme gücünü içerir. Ayrıca işkence, yaralama ve her çeşit şiddetten arınmış olarak vücudumuzu kontrol etmemize ve zevk almamıza olanak verir.
- 3) Cinsel mahremiyet hakkı. Bu madde başkalarının cinsel haklarına müdahale edilmediği sürece yakınlaşma konusunda bireysel karar verme ve davranma hakkını içerir.
- 4) Cinsel eşitlik hakkı. Cinsiyet, toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim, yaş, ırk, sosyal sınıf, din veya fiziksel ve zihinsel engel gözetilmeden hiçbir ayrıma maruz kalmama hakkıdır.
- 5) Cinsel zevk hakkı. Cinsel zevk, oterotizm dahil olmak üzere, fiziksel, psikolojik, akli ve ruhsal refah kaynağıdır.
- 6) Duygusal cinsel ifade hakkı. Cinsel zevk erotik haz ve cinsel eylemlerden daha fazlasıdır. Bireylerin cinselliklerini iletişim, dokunma, duygusal ifade ve aşk aracılığıyla ifade etme hakları vardır.
- 7) Özgürce cinsellik içeren ilişki kurma hakkı. Bunun anlamı evlenme ya da evlenmeme, boşanma ve başka çeşitli sağduyulu cinsellik içeren ilişkiler kurabilme ihtimalinin olmasıdır.
- 8) Özgür ve sağduyulu üreme seçimi yapma hakkı. Bu madde çocuk sahibi olma veya olmamayı seçme hakkını, çocuk sayısına ve ne kadar aralıkla olacağına karar verme hakkını ve doğurganlık düzenlemeleriyle ilgili tüm tedavilere tam erişim hakkını içerir.
- 9) Bilimsel araştırmaya dayalı cinsel bilgi edinme hakkı. Bu hak cinsel bilginin bilimsel açıdan etik araştırmalar sonucu elde edilmiş olması ve bütün sosyal seviyelerdeki kişilere uygun şekilde yayılması gerektiğini ifade ediyor.
- 10) Kapsamlı cinsellik eğitimi hakkı. Bu doğumdan başlayarak yaşam boyu devam eden bir süreçtir ve bütün sosyal kurumları kapsamalıdır.
- 11) Cinsel sağlık bakımı hakkı. Cinsel sağlık bakımı tüm cinsel endişe, sorun ve hastalıkların engellenmesi ve tedavisinde mevcut ve ulaşılabilir olmalıdır.

*Cinsel konular hakkında rahat bir şekilde konuşabilme,
*Uygun ve uygun olmayan cinsel davranışları anlayabilme,
*Cinsel taciz ve kötüye kullanıma karşı kendini koruyabilme.¹⁹

Ülkemizdeki en yaygın cinsel sağlık ve eğitim örgütlerinden biri olan Cinsel Sağlık Enstitüsü Derneği

Tablo 2. Genel olarak bir cinsel eğitim programının içermesi gereken temel noktalar¹⁷

- *Cinsellik yaşamın doğal ve sağlıklı bir parçasıdır.
- *Bütün insanların cinselliği vardır.
- *Cinsellik fiziksel, sosyal, etik, ruhsal ve duygusal boyutları içerir.
- *Her birey onur ve kendilik değerine sahiptir ve mahremiyet hakkı vardır.
- *Kişiler cinselliklerini farklı yollarla, değişik şekillerde dışa vururlar.
- *Anne-babalar çocukların cinsel eğitiminde öncelikli bir role sahiptir.
- *Farklı gruplardan oluşan toplumlarda her kesimin cinsel inanç ve değerleri kabul ve saygı görmelidir.
- *Cinsel ilişki kesinlikle zor kullanılarak gerçekleştirilmemelidir ve istismar edici olmamalıdır.
- *Cinsellikle ilgili kararların hepsinin etkileri ve sonuçları vardır.
- *Cinsel yolla bulaşan hastalıklardan ve gebelikten korunmanın en etkili yöntemi cinsel birleşmeye girmemektir. Cinsel birleşmeye girilecekse, mutlaka kondom kullanılmalıdır.
- *Cinsel birleşmeye giren gençlere sağlık kurumlarına ulaşabilme olanağı sağlanmalıdır.
- *Her bireyin sorumluluk alarak cinsel kararlar vermesi hakkı ve zorunluluğu vardır.

(CİSED) de resmi sitelerinden yayınladıkları deklarasyonla aşağıdaki önerilerde bulunmuştur²⁰:

- *Anaokulundan başlayarak cinsel eğitim yasal olarak şart olmalıdır.
- *Ergenlik öncesi cinsel danışmanlık ve rehberlik hizmetleri yasal olarak şart olmalıdır.
- *Evlilik öncesi cinsel danışmanlık ve rehberlik hizmetleri yasal olarak şart olmalıdır.
- *Evlilik öncesi anne, baba ve eş eğitimleri yasal olarak şart olmalıdır.
- *Cinsel sağlık bilimine üniversitemizde seksoloji anabilim dalı adı altında ayrı bir bilim dalı olarak yer verilmelidir.
- *Cinsel sağlık bilimi için "multi-disipliner bir yaklaşım" şart olmalıdır.

Çocukluk çağı travmalarının yaşam-boyu olumsuz etkileri iyi bilinmektedir. Çocukluk çağında yaşanan cinsel istismar ve ihmalin depresif belirtilere, benlik saygısında azalmaya, güvensizliğe, madde kullanım bozukluklarına, cinsel uyum bozuklukları ve cinsel işlev bozukluklarına yol açtığı bildirilmektedir. Ayrıca çocukluk çağı cinsel istismar ve ihmal, bilişsel gelişim, dil gelişimi ve akademik başarıda bozulmayla sonuçlanan beyin gelişim bozuklukları yapmaktadır. Güncel araştırmalar çocukluk çağında yaşanan ruhsal travmalar ve stresin ergenlik ve erişkinlikteki psikiyatrik bozukluklar için riski artırmanın yanı sıra kalp ve damar sistemi, otonom sinir sistemi ve

bağışıklık sistemi gibi fizyolojik yapı taşlarını da etkileyebileceğini göstermiştir. Bu nedenle, çocuk ve ergenlerdeki koruyucu önlemler ve eğitim

erişkinlerdekilere göre daha etkin ve kalıcı bir sonuç verebilir.^{15,21}

KAYNAKLAR

1. Cinsel Eğitim Tedavi ve Araştırma Derneği(CETAD). Cinsel Yaşam ve Sorunları. Şahin D, Şimşek F, Seyisoğlu H, editör. Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Alanında Ulusal ve Yerel Medya Yoluyla Savunuculuk Projesi. 2006.
2. World Association for Sexual Health. Declaration of Sexual Rights, 2005.
3. World Health Organization. Developing Sexual Health Programmes. WHO. 2000.
4. World Health Organization. Defining Sexual Health: Report of a Technical Consultation on Sexual Health.2002.
5. World Health Organization. Developing Sexual Health Programmes. WHO/RHR/HRP/10.22, 2010.
6. Bozdemir N, Özcan S. Cinselliğe ve cinsel sağlığa genel bakış. Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care 2011; 5(4): 37-46.
7. Aksöyek A, Canatar T. Cinsel işlev bozuklukları ve yaşam kalitesi. Türkiye Klinikleri J Fam Med-Special 98 Topics 2014;5(3):98-103.
8. Çalışandemir F, Bencik S, Artan İ. Çocukların cinsel eğitimi: geçmişten günümüze bir bakış. Eğitim ve Bilim 2008; 33(150):14-27.
9. Cinsel Eğitim Tedavi ve Araştırma Derneği (CETAD). Güvenli Cinsellik. Özgülner N, Pektaş H, editör. Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Alanında Ulusal ve Yerel Medya Yoluyla Savunuculuk Projesi, 2007.
10. ICPD - International Conference on Population and Development. United Nations Master Plans for Development. 1994.
11. Sungur MZ. Cinsel eğitim. Klinik Psikiyatri 1998;2:103-8
12. Özmen E. cinsel mitler ve cinsel işlev bozuklukları. Psikiyatri Dünyası 1999;2:49-53.
13. Ford JV, Barnes R,Rompalo A,Hook EW. Sexual Health Training and Education in the U.S.Public Health Reports, 2013 Supplement 1, Volume 128:96-101.
14. Bayhan, S. P. ; Artan, İ. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi. İstanbul: Morpa Yayınları. 2004.
15. SIECUS (Sexuality Information and Education Council of the United States), 2001.
16. Doğan S, Özkorumak E. Koruyucu psikiyatri açısından cinsel gelişim ve cinsel işlev bozuklukları. Türkiye Klinikleri J Psychiatry-Special 70 Topics 2011;4(4):70-5.
17. Öktem F. Çocuklarda cinsel eğitim, Türkiye Klinikleri J Pediatr Sci 2006,2(1);71-5.
18. SIECUS (Sex Information and Education Council of United States), Guidelines for Comprehensive Sexuality Education., 2nd Ed. New York.1996.
19. Gölbaşı Z. Sağlıklı gençlik ve toplum için bir adım: cinsel sağlık eğitimi. Aile ve Toplum Dergisi 2003,6(2);29-36.
20. Cinsel Sağlık Enstitüsü Derneği (CİSED). www.cised.org.tr
21. Taner YA, Tufan AE. Koruyucu psikiyatri açısından çocuk yetiştirme, aile ve toplum. Türkiye Klinikleri J Psychiatry-Special Topics 2011;4(4) 18-25.